

“TÜRK TİYATRO ESERLERİ 1-5”

Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş, *Türk Tiyatro Eserleri 1-5*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

*Müzeyyen ALTUNBAY**

İnsanın anlatma ihtiyacı tarihin her döneminde zuhur etmiştir. İkel dönemlerde mağaralara çizilen resimlerle ortaya konan bu ihtiyaç, yazının bulunmasıyla şekil değiştirmiş ve edebiyat, resim, müzik vs. gibi güzel sanatların doğmasını sağlamıştır. Tiyatro da güzel sanatlardan olup insanın anlatma ihtiyacının bir ürünüdür. Aynı zamanda dinleme/izlemeye dayalı bir sanat olmakla birlikte, temeli taklide ve yansıtmaya dayanır.

Tiyatro, bir yazar tarafından önceden yazılmış ya da tasarlanmış bir metnin, belirli bir yerde, belirli bir süre içinde ve belirli kişiler tarafından canlandırılmasıdır (Yalçın ve Aytaş, 2002, s. 13). Tiyatro içsel olanın dışavurumunda en etkili iletişim yolu olarak değerlendirilmekte ve dilin özgünlükten özelliğe; özellikten toplumsal olana ulaşmasında önemli bir araç olarak ele alınmaktadır (Aytaş, 2014, s.2).

Tarihin farklı dönemlerinde ve farklı toplumlarında rastlanan tiyatro uygulamaları, insanların anlatma, eğlenme ve taklit etme ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Taklit, insanın “olmadığı hâlde” başka bir durumu, nesneyi ya da olayı canlandırmasına verilen addır. Kişi bu durumda olduğundan farklı hâllere bürünür. Taklidin en önemli özelliği geçici olması ve belirli bir süre zarfında ortaya konmasıdır. Tiyatroda taklit, insana *olmak istediğini* yapma imkânı ve çeşitliliği sunar.

Tiyatronun tarihine ve kaynağına dair çok şey söylene de tiyatronun temel kaynağı esasen yaşamdır. İnsandan beslenen ve insanı doğrudan anlatan bir sanat olması bakımından önemli bir yeri vardır. Aynı zamanda hayatın tüm gerçeklerinin her yönüyle sunulabildiği bir alan olan tiyatro, insanın gerek bireysel, gerekse toplumsal açılardan özeleştirici yapabileceği, empati kurabileceği bir sanattır.

Tarihin eski dönemlerinde özellikle şenliklerde, şölenlerde, kutlamalarda ya da bağbozumu gibi özel törenlerde düzenlendiği ve hâlen devam ettiği bilinen tiyatronun gelişimi ülkemizde çok eski olmakla birlikte, modern anlamda tiyatronun doğuşu Tanzimat’a dayanır.

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü – Ankara
altun.bay@hotmail.com

1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın yayımlanması, toplumsal olarak birçok değişimin başlangıcı sayılır. Tanzimat'tan önce de var olan meddahlık, gölge oyunları, orta oyunu ve kuklacılık Tanzimat'tan sonra da etkisini devam ettirmiştir. Ancak Batılı anlamda modern tiyatronun da bu dönemde ortaya çıktığı kabul edilir.

Tanzimat, siyasi ve sosyal içeriğinin yanı sıra radikal bir başlangıcı ifade eder ve Batılılaşma ile özdeşleştirilir. Bu dönemde yazılan ve sahneye konan tiyatro eserlerinde genel olarak ele alınan konular belli olup tarihî ya da sosyal bir mesaj taşır. Siyasi ve toplumsal hayat, aile yapısı, örf ve âdetler, gelenek-görenekler, kadın-erkek ilişkileri, sosyal ilişkiler gibi birçok konu, dönemin tiyatro eserlerinden anlaşılabilir.

Memleketimizde ilk tiyatro faaliyeti İstanbul'da sefarethanelerin tertipleedikleri hususi günlerde yapılan salon temsilleri ile başlamıştır (Yalçın, 2002, s. 11). Ancak, ilk tiyatroların daha çok gayrimüslimler tarafından kurulduğu ve bu sanatın onların tekelinde olduğu bilinmektedir. Daha sonra 1867'de kurulan ve gayriresmî Osmanlı Tiyatrosu önem kazanır. Ancak dönemin anlayışına ters düştüğü gerekçesiyle bir süre sonra kapatılan Osmanlı Tiyatrosu, bu alanda tekrar bir boşluğun meydana gelmesine yol açmıştır.

Şinasi'nin Tercüman-ı Ahvâl'den tefrika ettiği Şair Evlenmesi ilk tiyatro eseri kabul edilir. Daha sonra Namık Kemal, Ahmet Vefik Paşa, Şemsettin Sami, Ahmed Mithat'ın eserleri önemli bir yer tutar. Bu dönemin tiyatro anlayışında iyi-kötü, güzel-çirkin çatışması ve aşk, ıstırap, ölüm temaları öne çıkar. Bununla birlikte tarihi konuların, savaşların da yer alabildiği tiyatrolar telif, tercüme ve adaptasyon olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

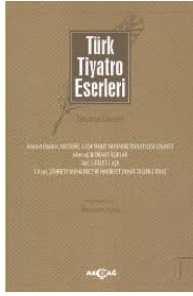
Metin And, bu dönemde yazılmış olan oyunları türleri açısından komediya, manzum dram, romantik dram, melodram, evcil ve duygusal dram, müzikli oyun adları altında kümeliyor (Şener, 1999, s. 31). Tanzimat'ta, siyasi içerikli eserlerin çok fazla oluşmadığı, ancak ülkenin içinde bulunduğu duruma değinen ve savaş, vatanperverlik, kahramanlık gibi konuların ele alındığı görülmektedir.

Tanzimat tiyatrosu, dönemin aydınlarının görüşlerini, ülkülerini, günlük yaşamdan gözlemlerini yansıtmakla beraber, konuların seçilişinde ve işlenişinde büyük ölçüde Avrupa, özellikle Fransız yazarların etkisi görülür. Yabancı dil bilen ya da Avrupa'ya gidebilmiş olan yazarlar, yerinde gördükleri tiyatro yapıtlarından, İstanbul'da yaşayanlarsa konuk olarak gelip temsiller veren Fransız, İtalyan, Yunan topluluklarının gösterilerinden etkilenmişlerdir (Şener, 1999, s. 31).

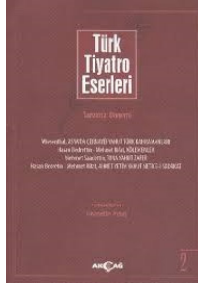
Tanzimat tiyatrosuna ait eserlerin önemli bir kısmının günümüz alfabesine aktarılmadığı bilinmektedir. Bu yüzden bu dönemde kaleme

alınan birçok eser, ilgililerin meçhulü olarak kalmıştır. Tanzimat tiyatrosu denilince belli başlı yazarların eserlerinin dışında, diğer tiyatro eserleri ve yazarları anılmamaktadır (Aytaş, 2014).

Bu dönemde yazılan tiyatro eserleri üzerine çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, Tanzimat döneminde yazılan tiyatro eserleri Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş tarafından derlenerek Latin alfabesine aktarılmıştır. Birçok yazar ve eserin toplandığı bu çalışma, Tanzimat'a yeni bir pencereden bakmak için önemli bir kaynak olmuştur. Edebî eserler, kendi dönemlerini yansıtmaları bakımından önemli kaynaklar olarak kabul edilirler. Tanzimat dönemi tiyatro eserleri de Tanzimat anlayışının ve toplum yapısının değerlendirilmesi aşamasında üzerinde durulması gereken eserlerdir. *Tanzimat Dönemi Türk Tiyatro Eserleri* adlı çalışma, toplamda 5 kitaptan ve 21 tiyatro metninden oluşmaktadır. Kitaplarda, ön sözden sonra her tiyatro metnine ait onu tanıttık kısa bir sunuş yer alır.

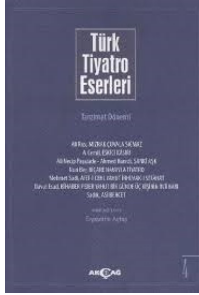
Birinci kitapta “Ahmed Muhtar tarafından yazılan *Mesture-i Âşk Yahut Muhabbetin Neticesi Cinayet*, Ahmed ismiyle yazılan *Bedbâht Âşıklar*, Atıf ismiyle yazılan *Sefâlet-i Âşk* ve Y. Nuri tarafından yazılan *Şöhrete Muhabbet Ne Harbiyet Yahut Tasvir-i İtaat*” adlı eserler yer almaktadır.

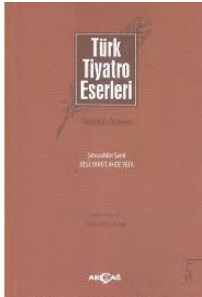
İkinci kitapta, “Wiesenthal tarafından yazılan *Asya'da Çernayef Yahut Türk Kahramanları*, Hasan Bedrettin-Mehmet Rifat tarafından yazılan *Kölemenler*, Ahmet Yetim Yahut *Netice-i Sadâkat* adlı eserler ile Mehmed Saadettin'in kaleme aldığı *Tuna Yahut Zafer*” adlı eser yer almaktadır.

Üçüncü kitapta, “Mustafa Hilmi'nin yazdığı *Bahtiyar Yahut Son Gürlüğü*, Tevfik ismiyle yazılan *Ecel-i Kaza*, Şemsi ismiyle yazılan *Mücâzât*, Cafer ismiyle yazılan *Şefkatsiz Valide* ve Müderris tarafından yazılan *Ormanda Vuslat*” adlı toplam beş eser yer almaktadır.

Dördüncü kitapta yedi eser yer almaktadır. Bunlar sırasıyla “Ali Rıza tarafından yazılan *Mızrak Çuvala Sığmaz*, A. Cemil tarafından yazılan *Eskici Kasım*, Ali Necip Paşazade Ahmed Hamdi tarafından kaleme alınan *Sanki Aşk*, Nuri Bey tarafından yazılan *Bîçare Namıyla Tiyatro*, Mehmed Sadî'nin yazdığı *Afet-i Cehl Yahut İnhimak-ı Sefâhat*, Davut Esad tarafından yazılan *Bihaber Peder Yahut Bir Günde Üç Kişinin İntiharı* ve Sadık ismiyle yazılan *Asi Behcet*” adlı tiyatro eserleridir.

Beşinci ve son kitap tek bir tiyatro eserinden oluşmaktadır. Bu eser Şemseddin Samî'nin kaleme aldığı “*Besâ Yahut Ahde Vefa*” adlı tiyatro eseridir.

Osmanlı Tiyatrosu her şeyden önce bir “yazarlar tiyatrosu” idi. Türk yazarları Batı Edebiyatı türlerin denerlerken, eğer eserlerini oynayacak düzeli bir tiyatro olmasaydı, dramatik türde eser vermeyeceklerdi. Böylece belki bir Namık Kemal, bir Ali Bey, bir Şemsettin Sami ya da Ahmet Mithat dramatik edebiyatımızdaki yerlerini alamayacaklardı (And, 1999: 257). Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş, bu dönemin tiyatro eserlerini günümüze yeniden kazandırarak Tanzimat anlayışının tiyatro aracılığı ile tekrar ele alınmasına katkıda bulunmuştur.

1839-1885 yılları arasında yazılan tiyatro eserleri, edebiyatımızın yeni türün örnekleri olmasından öte, toplumsal hayatımızın zenginlikleri ve dönemin insan davranışlarını ortaya koyması bakımında da dikkat çekicidir (Aytaş, 2014). Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş tarafından hazırlanan bu çalışma, tiyatro ve edebiyat alanında çalışan başta akademisyenler olmak üzere, araştırmacılara ve öğrencilere kaynak olabilecek nitelikte bir eserdir.

KAYNAKLAR

- And, M. (1999). *Osmanlı Tiyatrosu*. Ankara: Dost Yayınları.
Aytaş, G. (2014). İletişim Gerekliği Açısından Tiyatro. *Turkish Studies*, 9 (3), 239-246.

- Aytaş, G. (2014). *Tanzimat Dönemi Türk Tiyatro Eserleri 1-5*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şener, S. (1999). *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Tiyatrosu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2002). *Tiyatro ve Canlandırma Sahneleme Bilgileri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. (2002). *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.